

ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Πρώτη μου δουλειά, όταν ἔφθασα εἰς τὸ Ναύπλιον, ἦτο νὰ ἰδῶ τὸ Παλαμῆδι. Μὲ μισοκοιμένα γόνατα ἀνέβην τὰ χίλια ὀκτακόσια ὀγδόντα σκαλοπάτια τοῦ κ' ἔφθασα εἰς τὴν κορφή. Ἔστριψα ἀριστερὰ κάτω ἀπὸ μίαν πύλην, πῶγει τὸν λέοντα τῶν Βενετσάνων ἐπάνω τῆς κ' ἐτράθηξα ἴσα ἔς τοῦ Μιλτιάδη. Βέβαια σύμπτωσις, ἀλλὰ λυπηρὰ σύμπτωσις εἶνε οἱ φοβερὲς αὐτὲς φυλακὲς νὰ ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ ἡμμοῦρου στρατηγῶν τῶν Ἀθηναίων, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς εἰς τὰ σίδερα ἐξεψύχησε.

Καὶ τί φοβερὲς φυλακὲς· τί κρύο καὶ ἄψυχο κτίριο, ἀλήθεια! Φαντάζομαι τί ἀνατριχίλα θὰ πιάνη τὸν δυστυχισμένον κατάδικον ὅταν διὰ πρώτην φοράν τὸ βλέπει ἀπ' ἔξω. Τὸ λιοντάρι μὲ τὸν τρανὸ βρυχηθμὸν τοῦ ἢ τίγρις μὲ τὸ ἀναμαλλιασμένον πρόσωπον καὶ τὰ φλογερὰ μάτια τῆς· αὐτὸς ὁ δράκκος τοῦ παραμυθιοῦ μὲ τὸ φοβερόν ὄγκον τοῦ καὶ τὰ τροχισμένα δόντια τοῦ ὅταν τ' ἀνοίγει τριγύρω κ' ἔλεγεν—ὦχ, ὦχ! ἀνθρωπινὸ αἶμα μυρίζει! ὦχι, δὲν ἐφόβιζε τόσον ὅσον τὸ κτίριον αὐτὸ μὲ τὴν ἐρημίαν καὶ τὴν σιωπὴν τοῦ. Στέκεται ὀλόρθο ἐκεῖ βαρῦ, ἐκπληκτικὸ, μὲ τὰ πλατεῖα στήθη του ἐμπρὸς κατὰ τὸ Ἄργος, μὲ μίαν σιδερένιαν πύλην ἔς τὴν μέσην, μὲ ζωνάρι ἐπάνω κ' ἐπάλλξεις ὀδοντωτὰς ὡσάν ἕνα ἐπίγειο στόμα τῆς Κολάσεως, ὀλάνοικτο.

Ὁ σκοπὸς μοῦ ἀνοίξει τὴν πύλην κ' ἐμπήκα εἰς μίαν μικρὴν λιθοστρωμένην αὐλὴν. Δεξιὰ ὄρθιον ἐψήλωνε τὸ τεῖχος, ἀριστερὰ σκάλα πέτρινη ἀνέβαινε εἰς τὸ ἐπάνω δῶμα, ὅπου τὸ φυλακεῖον κ' ἔφθανε τὰς ἐπάλλξεις γύρω. Ἐξω ἀπὸ τὸ φυλακεῖον ἐκάθητο ὁ ἀξιωματικὸς μὲ τὸν ἐπιστάτην καὶ ἔς τὴν ξυλίνην γέφυραν ποῦ ἔβγαίνεν ἀπὸ τὸν ἕνα τοῖχον εἰς τὸν ἄλλον ἐπηγαίνουρχετο ἄλλος σκοπὸς μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὸ χέρι.

Ἐπῆγα ἴσα εἰς τὴν γέφυραν, ἔσκυψα κ' εἶδα διὰ πρώτην φοράν τοὺς φυλακισμένους. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἔξω, εἰς τὴν πετράγωνη μικρὴν αὐλὴν. Τὰ δώματα ἀνοίγουν ἀπὸ τὲς ἐπτὰ ὥρες τὸ πρωτὸ ἕως τὲς πέντε τὸ βράδυ καὶ βλέπουν λίγη μέρα καὶ παίρνουν λίγη ἀναψυχὴν οἱ κατάδικοι. Ἄλλοι ἐπεριπάτου ἀπάνου κάτω, μὲ μι-

κρὰ μουδιασμένα βήματα, δύο δύο ἢ τρεῖς τρεῖς μαζί· ἄλλοι καταμόναχοι, μὲ χαμηλωμένο κεφάλι, συλλογισμένοι· ἄλλος ἐπαίρνε νερό· ἕνας μὲ ποδιά, κάμων τὸν παντοπόλιν ἐκεῖ μέσα, ἐδίδε καφεδες ἐπάνω εἰς στραβοχειλιασμένον δίσκον· ἄλλοι καθισμένοι εἰς τὰ πεζούλια ἐπριόνιζαν ξυλάκια εἴτ' ἐγλυφον κόκκαλα διὰ τὴν τέχνην τους· ἕνας ἔστριψε ἀλύσια· ἄλλος ἐπλεκε καλτσοδέτες καὶ τρεῖς ἄλλοι εἰς τὴν γωνίαν ἀπάνου εἰς μίαν σανίδα, μισόγυμνοι ἐσαπούνιζον τ' ἀσπρόρουχὰ τους!

Κάποιος ἐσήκωσε τὸ κεφάλι τοῦ καὶ μ' εἶδε. Μὲ μίαν ὄλα τὰ μάτια, γαλανὰ καὶ μαῦρα καὶ μπιρμπιλὰ μάτια, ἐστηλώθησαν ὄλα ἐπάνω μου. Κ' εὐθὺς ἄρχισαν ὀμάδι, ἄλλοι ἐδῶ, ἄλλοι ἐκεῖ, νὰ τρέχουν εἰς τὰ δώματα καὶ νὰ ἐτοιμάζουσαν τὰ ἐργόχηρά τους. Βλέπω ἕνα καὶ μοῦ σηκῶνε· εἰς ψηλὸ κοντάρι τὸ κουτάκι τοῦ γεμάτου ἀπὸ κεντητοὺς σουγιάδες καὶ πίπες. Ἄλλος ψηλώνει ἕνα κοντάρι μὲ καρέλι εἰς τὴν κορφήν καὶ σύρων τὸ σχοινὶ μοῦ ἀνεβάξει τὸ καλάθι τοῦ γεμάτου ἀπὸ κοκκαλένια πόμολα καὶ σουγιάδες καὶ χιλάλια. Ἄλλος μοῦ ρίχνει τὸ μαντήλι τοῦ μ' ἕνα κόμπο· λύνω τὸν κόμπο κ' εὕρισκω ἕνα βουρδουλα ὁμορροπλεμένον ἀπὸ λεπτὸ ἄσπρον σύρμα. Κ' ἔμεναν ὅλοι ὄρθιοι· ἐκεῖνος μὲ τὸ καλάθι, ζωσμένο κρατῶν τὸ σχοινὶ εἰς τὴν μέσην τοῦ· ὁ ἄλλος μὲ τὸ κοντάρι σπηριγμένον εἰς τὰ στήθη του ἐμισότρεμε ἀλλὰ ἔστεκε κολῶνα μέσα εἰς τὴν αὐλὴν κ' ἐπερίμενε. Οἱ ἄλλοι μὲ τὰ μαντήλια μοῦ ἐγνεφαν νὰ τοὺς τὰ ρίξω μὲ ἄλλον κόμπον, τῆς ἐπιθυμίας των, ἐνῶ τ' ἄσπρα τοὺς πρόσωπα, καὶ τὰ χεῖλη τους τὰ ψημένα μοῦ ἐχαμογέλων δίχως ὄρεξι· καὶ οἱ λοιποὶ ἐκῆνταζαν μ' ἐνδιαφέρον τὸ τί θὰ κάμω καὶ τί θὰ δώσω. Καὶ ὁ καλὸς ἀξιωματικὸς ποῦ ἔστεκεν εἰς τὸ πλευρόν μου ἔλεγεν ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι ἦσαν διὰ θάνατον εἴτε ἰσοδίως καταδικασμένοι καὶ μ' ἐδειχνε ἕναν ἕναν, μὲ τ' ὄνομά του καὶ τὰ πικρὰ του κατορθώματα.

— Νά, ἐκεῖνος εἶνε ὁ Σπανός, ὁ ληστής. Ἐκεῖνος ὁ Ρεντίφης ἀπὸ τὸ Χέλι. Τοῦτος εἶνε 'πιζωῆτης' τοῦτος θανατοφόρος.

Εἰς μία γωνιά τῆς αὐλῆς βλέπω τὴν θύρα μανταλωμένη καὶ τρία κεφάλια τοῦ κύτταζαν ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ σιδηροφραγμένον παραθύρι. Λιοντάρια μέσα εἰς τὸ κλουβί δὲν θὰ κύτταζαν ἔτσι.

— Αὐτοὺς γιατί τοὺς ἔχετε κλεισμένους ; ἐρώτησα τὸν ἀξιωματικόν.

— Ἐκεῖ εἶνε ὁ Ἀράπης ὅποιοι κάνουν ἄτακτα τοὺς βάνουμ' ἐκεῖ. Αὐτοὶ ἐπιιάστηκαν προχθὲς μὲ τοὺς ἄλλους μέσα 'ς τὴ Στενή.

— Γιατί 'πιιάστηκαν ;

— Γιὰ τὰ πολιτικά ἔχουν κόμματα κ' ἐδῶ μέσα εἶνε παρέες παρέες καὶ μὴ γυρεύης τί τραβοῦμε κάθε ἡμέρα. Χθὲς ἐμαχαίρωσαν ἕνα.

— Κ' ἡ Στενή ποιά εἶνε ;

— Νά την.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄλλην ἄκρη τῆς γέφυρας. Σκύφτω κάτω σκοτάδι. Ὅταν ἐσουνήθισαν τὰ μάτια μου βλέπω εἰς στενὴν αὐλήν, τριῶν πηχῶν μᾶκρος καὶ μιᾶς μόνον πλάτος, εἴκοσι εἰκοσιπέντε ἀνθρώπους, ἑλεεινοὺς, ἀγρίους, πατεῖς με πατώσε, τὸν ἕνα κοντὰ εἰς τὸν ἄλλο. Καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ αὐλὴ ὅπου τοὺς ἔβγαζαν νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ! Καὶ μέσα εἰς τὸ ντουβάρι, ὡσάν δύο σπηλιές, ἦσαν δύο δώματα ὅπου τοὺς ἐμαντάλωναν τὴν νύκτα. Ὅσοι ἦσαν ἐξω τὴν ὥραν ἐκείνην ἦσαν ἀπὸ τὸ ἕνα μόνον δῶμα τοῦ ἄλλου ἦσαν κατὰκλειστοι. Διότι ἀπὸ τοὺς συχνοὺς καυγάδες των, οἱ ἴδιοι ἐζήτησαν νὰ μὲνῃ ἀπὸ μισὴν ἡμέρα κάθε δῶμα ἀνοικτόν, διὰ νὰ μὴ σμιζοῦν καὶ πετσοκοποῦν καμμιά ὥρα.

— Κ' ἐδῶ βάζομε ὅσους δὲν κάνουν φρόνιμα ; μὲ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς.

— Πῶς περνοῦν τὴν ἡμέρα τους τὸν ἐρώτησα.

— Ὅσοι ξέρουν τέχνη κάτι κάνουν οἱ ἄλλοι ἔτσι γυρίζουν.

— Διαβάζουν τίποτε ;

— Μπᾶ. Μιά φορά τοὺς ἔφεραν ἱερὰ βιβλία ἀπὸ τὴν βασιλίτσα ; μὰ τὰ ἴσχιαν ἀμέσως. Κ' ἐγέλασεν, ὁ καλὸς ἄνθρωπος, κατακρίνων αὐτοὺς.

Μὰ ἐγὼ δὲν ἐγέλασα οὔτε τοὺς κατακρίνω. Πῶς θέλετε νὰ διαβάσουν καὶ τί Θεὸ νὰ δοξάσουν, οἱ δύστυχοι ἐκεῖ μέσα ; Ὁ ἄνθρωπος διαβάζει καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν διότι τὸν ἀφίνει καὶ ζῆ καὶ χαίρεται τὸ φῶς καὶ τὰ καλά του, ὅταν ἔχη ἡσυχὸν τὸ μυαλό. Τί ἡσυχὸν ὅμως μυαλό θὰ ἔχουν αὐτοὶ, τοῦ ἄλλοι κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή τοῦ ὕπνου τοὺς βλέπουν ἀπὸ τὸ κεφάλι τους τὸν Ἀμοιραδάκη μὲ τὴν φοβερὴν του μηχανὴν καὶ ἄλλοι λογαριάζουν πῶς δὲν θὰ ἔβγουν ἐκεῖθε παρὰ νεκροί, πῶς δὲν θὰ ἰδοῦν ποτὲ πλέον, ποτὲ οὔτε πατρίδα, οὔτε συγγενεῖς καὶ φίλους, οὔτε θὰ σφίξουν εἰς τὴν ἀγκαλιὰ τους γυναῖκα, οὔτε θ' ἀναστήσουν παιδιὰ ; Καὶ θέλετε οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ νὰ μὴν εἶνε ἀνήμεροι, νὰ μὴν ἔχουν μοναχὴ των φροντίδα πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦν. Νὰ

ἐλευθερωθοῦν ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ σίδηρα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν βρωμιά, ἀπὸ τὴν ψείρα, ἀπὸ τὴν ὑγρασία τοῦ τοῦς σκάβει νυχταῆμέρα τὰ κουφάρια. Ἐνα βρώμιο σῶμα, πῶς θέλετε νὰ ἔχη τὸν νοῦν του εἰς τὸν ἀμόλυντο δημιουργό, καὶ νὰ κυτάξῃ μὲ ἀγαθὸ μάτι τὸν ἐξω κόσμος ; Βρώμιο σῶμα, βρώμια θὰ κάμῃ καὶ τὴ ψυχὴ. Ἄς ἔλθῃ ἐκεῖνο τὸ ἀφρημένο σάισμα τοῦ Νόμου νὰ γίνη διὰ μία στιγμή ἄνθρωπος ὡσάν αὐτοὺς καὶ τότε τὰ μιλάμε.

— Θέλεις νὰ πᾶς καὶ μέσα ; μ' ἐρώτησε προθύμως ὁ ἀξιωματικὸς.

Ἐστάθην νὰ ἐρωτήσω τὸν ἑαυτὸν μου. Μ' ἐντροπὴν μου τ' ὁμολογῶ ὅτι ἡ καρδιά μου εἶνε πατσαβούρα. Οὔτε εὐκολα συγκινεῖται οὔτε εὐκολα θλίβεται. Ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῇ μένει πάντοτε ὡσάν τὴν πλάκα κρύα, τοῦ δέχεται ἀτάρραχη τὸ χαλάζι τοῦ χειμῶνα καὶ τὸν ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ τῆς ἀνοιξίς τὴν ὑγρὴ πνοὴ καὶ τὰ μαραμμένα φύλλα τοῦ φθινοπώρου, χωρὶς οὔτε νὰ ραγισθῇ ποτὲ οὔτε νὰ χορταριάσῃ. Μὰ φαίνεται τόσο θλιβερὴ ἦτο ἡ εἰκόνα τοῦ εἶχα ἐμπρός μου ὥστε κι' αὐτὴ ἐσυμπόνεσε.

— Ὅχι, εἶπα εὐχαριστῶ.

Κ' ἔφυγα σύνωρα μακρὰ μὲ ἀνατριγίλα καὶ φόβο, μήπως μὲ πάρουν διὰ τῆς βίας καὶ μὲ χώσουν ἐκεῖ.

*

Ὅμως ἔπειτ' ἀπ' ὀλίγο ἡ καρδιά μου ἀφῆκε τὲς παιδιὰτικες αὐτὲς ἀδυναμίες. Μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον ὅπου ἐγύριζα κ' ἐσφιγγα τὸ χέρι τοῦ Ἀμοιραδάκη κ' ἐδοκίμαζα τὸ πικρὸ ψωμί τῶν καταδικῶν τοῦ Βουλευτικοῦ, καὶ ἄκουγα ἀδάκρυτος τὰ φουσκωμένα λόγια τῶν θεατρίνων τοῦ Τζαμιοῦ, τὰ ἐρωτικά τερτίπια καὶ τὰ ξυλοκοπήματα τοῦ Στοιχειοῦ, κ' ἔβλεπα, ἀλλοίμονο ! τὰ περασμένα νειάτα τῆς κυρὰ Γλυκερίας, ἦλθα πάλιν εἰς τὸν ἑαυτὸν μου. Ἡ πλάκα ἐγείνε πάλιν πλάκα. Καὶ ἡ διψα μονάχα, ἡ διψα νὰ ἰδῶ καὶ νὰ τ' ἀκούσω ὅλα, ὅτι ἦτο καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν ἦτο εὐκολο, μ' ἐκυρίευσεν μὲ διαβολικὴ ἐνέργεια. Διὰ τί τάχα μόνον νὰ τοὺς ἰδῶ ; Διὰ τί νὰ μὴν ὁμιλήσω καὶ μὲ τὸν Σπανὸ καὶ μὲ τὸν Ντερβίση καὶ μὲ τοὺς ἄλλους κακούργους. Νὰ μὴν ἰδῶ πῶς ζοῦν, τί τρώγουν, πῶς κοιτάζονται ;

Τὸ ἐπῆρα ἀπόφασι καὶ μίαν αὐγὴ ἐτράθηξα ἴσα διὰ τὸ Παλαμῆδι. Ἀνέστην πάλιν τὰ σκαλοπάτια του, κ' εὑρέθηκα εἰς τοῦ Μιλτιάδη.

— Καλῶς ὦρισες ἔλ' ἀπάνου μου φώναξεν ὁ ἀξιωματικὸς.

— Ὅχι, θάμπῶ μέσα.

Δὲν ἤθελα νὰ πάγω εἰς τὴν γέφυρα ἀπὸ φόβο μήπως πάθω τὰ ἴδια. Ἐνὰς σκοπὸς μ' ἀνοιξε μίαν χονδρὴν θύρα καὶ τὴν ἐμαντάλωσε πίσω μας. Ἄλλὰ δὲν ἤμουν εἰς τὴν αὐλὴν παρὰ εἰς τὸν τοῖχο, μέσα εἰς τὰ σωθικά τοῦ τοῖχου, ἀνάμεσα

εἰς δύο θύρας σιδερένιες. Βαθὺ σκοτάδι: νέκρα καὶ κρύο· τάφος σωστός! Ἄλλοίμονο κι' ἂν ἔμενα μὴν ὥρα μοναχὸς ἐκεῖ μέσα! Τί θέλετε παραμύθια; νὰ τὰ σπίτια τῆς Λάμιαι, τῆς φοβερῆς Λάμιας ποῦ εἶχε δασκαλεμένες τὲς θύρας τῆς καὶ ἅμα ἐπάταγε τὸ κατώφλι τοὺς κανέννας ἄμοιρος διαβάτης, ἐκλείναν μονάχες σύνωρα, σὰν σαγωνιῆς φοβεροῦ θεριοῦ κ' ἡ Λάμια τοὺς ἐμαρμάρωνεν. Ὁ Μιλτιάδης εἶνε φοβερότερη Λάμια· δὲν τοὺς μαρμαρώνει ἐκείνους ποῦ πέσουν εἰς τὰ βρόχια τοῦ τοῦ ρουφᾶ ἀργὰ ἀργὰ τὸ αἷμα· τοὺς σκάφτει σὰν ἐπίβουλο σαράκι τὰ κόκκαλα, τοὺς λύνει ἕνα ἕνα τοὺς ἀρμούς· τοὺς παίρνει τὸ φῶς, τὰ νειάτα, τὴν ὑγεία καὶ εἰς τὸ τέλος ἢ τοὺς δίνει εἰς τὰ χέρια τοῦ Ἀμοιραδάκη, εἴτε τοὺς ρίχνει πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ἄνοστα πλέον κουφάρια!

Ὡς τόσο ἄνοιξε ἡ ἄλλη θύρα κ' ἐβγήκα ἐξω εἰς τὴν αὐλή. Μὲ τὸ πρῶτο βῆμα ἐστάθηκα κ' ἔρριξα βλέμμα περιγύρα. Μὲ ὅλη μου τὴν ἀπάθεια ἐνόμισα πῶς δὲν ἦμον μέσα εἰς τοὺς συνόμοιους μου παρὰ εἰς ἄλλου εἶδους ἀνθρώπους. Καὶ ὅμως δὲν ἦσαν παρὰ σωστοὶ ἀνθρώποι ὅπως ἐμεῖς, ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ ἔχομε καθημέρα πλάγιμας, ποῦ συντυχαίνομεν εἰς κάθε δρόμο. Κἄπου μακρὰ μαλλιά, κἄπου μεγάλα μουστάκια καὶ γένεια. Ἀλλὰ οὔτε ἄγρια πρόσωπα, οὔτε ματωμένα χέρια, οὔτε κόκκινα μάτια. Καὶ ὅμως ὅλοι εἶχαν κάμει ληστείες, σκοτωμούς, μύρια κακά! ἐρήμαξαν σπίτια, ὠρᾶνεψαν παιδιὰ, ἐντυσαν γυναῖκες εἰς τὰ μαῦρα! Καὶ τότε ἐγύριζαν ἐκεῖ μέσα μὲ σκοτωμένο χρῶμα ὅλοι, μὲ κόκκινα ματόφυλλα καὶ ἄσπρα μάτια, μὲ λερὰ ρούχα, ἀνήμποροι καὶ ἀθάρρετοι.

— Γεῖά σου· εἶπα εἰς τὸν πρῶτο ποῦ εὐρέθηκε κοντὰ μου καὶ τοῦ ἄπλωσα τὸ χέρι.

— Γεῖά σου· μοῦ εἶπε κι' αὐτός κ' ἔπιασε τὸ χέρι μου, ἀνόρεξα.

— Πῶς σέ λέν;

— Βαγγέλη. Καὶ μοῦ χαμογέλασεν.

Ἀπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ταπεινὸν ἐξωτερικὸ τοῦ ἐσχημάτισα ἀμέσως τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ ἦτο κανέννας ἀπ' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπὸ στραβοῦ διαβόλου σκοτόνον καὶ φυλακίζονται κ' ἤμον ἐτοιμοὶ ν' ἀναζητήσω ἄλλον.

— Εἶν' ὁ Σπανός· μοῦ ἐσφύριζεν ἄξαφνα εἰς τὸ αὐτὸ ἄλλος φυλακισμένος.

Καὶ τῷ ὄντι ἦτον αὐτὸς ὁ Σπανός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὰ 54 ἄρχισε τὲς ληστείες του, πρῶτα μὲ ἄλλους, ἔπειτα μὲ τὸν Νταβέλη, κ' ὕστερα ἔκαμε ἰδικὸ του μπουλουῖκι κ' ἔπραξε τόσα εἰς ὅλην τὴν Ρούμελη καὶ ἄλλα τόσα μολογοῦνται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ἄλλον τὸν φαντάζεται κανείς καὶ ἄλλον τὸν βλέπει φαίνεται ἀπὸ τὰ 74 ὅταν ἀμνηστεύθῃ ἀπὸ τοὺς τούρκους ἐφρονίμεψε, ὑπανδρεύθῃ καὶ ἡσύχαζεν, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους μίαν

ἡμέραν, ἄδικα καὶ παράλογα τοὺς συνέλαβαν αἱ ἀρχαί μας καὶ τοὺς ἐκλείσαν ἐκεῖ καὶ ὠρᾶνεψαν πάλιν τὰς νέας εἰκογενεῖας των, ἔτσι δίχως καμμιάν αἰτία, παρὰ ὅπως χαλοῦν τὲς φωλιές τῶν ἀγριμιῶν, ἀπὸ φόβο μήπως ξαναχυρίσουν!

Ὁ Σπανός μ' ἔμπασεν εἰς τὸ κελὶ του, εἰς ἐν' ἀπὸ τὰ πέντε δώματα τὰ ὁποῖα ἔχει ἡ αὐλὴ καὶ εἰς τὰ ὁποῖα κοιτάζονται ἀπὸ εἰκοσιπέντε τριάντα φυλακισμένοι. Τὰ δώματα εἶνε στενὰ καὶ μακρὰ μὲ καμαρωτὴν ὀροφή, μὲ τοίχους μαῦρους καὶ ζυλοστρωμένον ἔδαφος. Ἐμπρὸς εἰς τὴν θύρα εἶνε δύο βαρέλια μὲ νερὸ τὰ ὁποῖα τοὺς γεμίζουν ἀπὸ κάτω μία φορὰ τὴν ἡμέραν. Εἰς τὴν μέσην τῶν τοίχων καρφωμένα εἶτε δεμένα μὲ σχοινιά εἶνε κουτιά ξύλινα ὅπου ἀποθέτουσιν τὰ ρούχα τους. Εἰς τὴν μία γωνιά ἕνα παλιοχράμι ριχμένο κρύβει τὴν βρωμερῆ βούτα· σιμὰ τῆς χάμα ξαπλωμένοι πέντε δέκα κατάδικοι παίζουν τὰ ζάρια· ἐμπρὸς ἔς τὴν θύρα δύο ἄλλοι κόβουν καὶ ράβουν καὶ σιδερώνουν, ἐπιδιορθώνοντες μὲ μικρὴ πληρωμὴ τὰς στολὰς τῶν στρατιωτῶν. Εἰς τὴν γωνιὰν ἐπὶ ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ παραθύρι δύο εἰκονίσματα μὲ μιὰ φουντίτσα βάρια ξερά, μένουν ἄφωνοι ἀλλὰ καλοὶ μάρτυρες τῆς γύμνιας, τῆς βρώμας καὶ τῆς φοικτῆς ταλαιπωρίας τῶν τόσων ἐκεῖ ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Νὰ τὰ εὐλαβοῦνται ἄρὰ γε αὐτὰ οἱ κατάδικοι; Ὡ ναι, μυσράκις ναι· διότι μόνον τῶν τὰ ἐπρομηθεύθησαν. Πόσες φορές νὰ ἐκοιμήθησαν μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς προσηλωμένα εἰς τὰ ἰλαρὰ πρόσωπα των! Πόσες φορές νὰ ἐμπιστεύθησαν τὴν ζωὴν, τὰς ἐλπίδας, τὰ ὄνειρά των, ὅλα των τὰ μυστικὰ εἰς ἐκεῖνα μονάχα, ἀφοῦ δὲν ἔχουν κανένα ἄλλον! Ποῖος τὸ ξεῦρει; Πολλὰς φορές ὅμως τὸ ἔκαμαν. Τόσα καλὰ νὰ μοῦ χάριση ὁ Θεός! . . .

*

Ἐπῆγα κ' ἐγύρισα ὅλα τὰ δώματα. Παντοῦ ἡ ἴδια θλιβερὰ ἐντύπωσις. Ἐπῆγα καὶ εἰς τὸ παραθύρι τῶν κρατουμένων εἰς τὸν Ἀράπη. Ἦλθαν καὶ οἱ τρεῖς ἐμπρὸς· τρεῖς λεβέντες μὲ μαῦρα μαλλιά καὶ γένεια, ἕως τριάντα τριανταπέντε χρονῶν καθέννας· ἦσαν ψηλοὶ μελαχροῖνοι, Μανιάτες, φυλακισμένοι διὰ τὰ αὐστηρὰ τῆς πατρίδος τῶν ἔθιμα. Καὶ ἂν μείνουν ἕνα μῆνα μέσα ἐκεῖ πᾶνε καὶ μαῦρα μαλλιά καὶ νειάτα καὶ λεβεντιά· παράκαιρα θὰ γεράσουν, οἱ δύστυχοι! Ἄν ὁ Μιλτιάδης ὅλος εἶνε Λάμια, ἐκεῖνη ἐκεῖ ἡ ἄκρη του εἶνε τὸ φοικτὸ δῶμα ποῦ εἶχεν ἡ ἀνθρωποφάγα Κυρὰ εἰς τὸ σπίτι τῆς, ψηλὰ εἰς τὸν ὄντα, γεμάτο ζουράφια καὶ καρφιὰ καὶ νιστέρια, ὅπου ἐγίνοντο λιανὰ κομμάτια οἱ ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ τῆς.

Δέκα βήματα μέσα δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμουν εἰς τὸν Ἀράπη. Πρῶτα θ' ἀπαντήσουν λάσπες, ἔπειτα νερὰ κ' ἔπειτα ἄνοιγμα βαθύ σκοτεινὸ, καὶ κάτω λίμνη νεροῦ ποῦ σταλάζει χειμῶνα κα-

λοκαίρι μὲς' ἀπὸ τὰ πλευρὰ τοῦ βράχου. Καὶ δὲν φθάνει ὅ,τι τοὺς κάμνει ἡ φύσις· οἱ ἄνθρωποι ἔγειναν χειρότεροι. Μισὸ τὸ ψωμί τους, λιγώτερο τὸ νερὸ τους, κόψιμο τὸ ψωμοεπίδομα, τὸ ὅποιον δίνουν κάθε μῆνα εἰς τοὺς καταδικούς. Ποῦ θὰ κοιτασθῶν, πῶς θὰ πλυθῶν, πῶς θὰ ξεμουδιάσῃ ; Ἐξέρω κ' ἐγώ. Ποιὸς φροντίζει δι' αὐτὰ τὰ τέρατα ; Διατί νὰ πιασθῶν ;

Ἄλλὰ καὶ πῶς νὰ μὴ πιασθῶν, λέγω κ' ἐγώ. Εἶνε μάλιστα ν' ἀπορῆ κανεὶς πῶς καμμιά ἡμέρα δὲν ἀποφασίζου, ὅλοι μαζὶ μ' ὅ,τι ἔχει καθέννας νὰ πετσοκοποῦν συνατοὶ τους, νὰ πετάξου τοιαύτη ζωὴ κατὰμουτρα ὅλων τῶν ἀρμοδίων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ των. Τόρα ἀπεδείχθη ὡς φανερόν ἡ μεγάλη ἀλήθεια. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πλάττεται κατὰ τὴν μάνα καὶ τὸν πατέρα του. Ὁ τόπος μέσα εἰς τὸν ὅποιον ζῆ· ὁ ἀέρας, ὁ ἥλιος, ὁ οὐρανός, ἡ ἀρμονία, τὰ χρώματα, πᾶσα κουθέντα καὶ κάθε κελάδημα, ὅλος ὁ ὄρατός καὶ ἀόρατος κόσμος ποῦ εἶνε περίγυρος, αὐτὸς τοῦ βάζει τὴν ἀνάλογη σφραγιδα εἰς τὸ πρόσωπό του. Καὶ ὄχι εἰς τὸ πρόσωπό του μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αἷμα καὶ εἰς τὰ νεῦρα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν του ἀκόμη. Τὶ νεῦρα λοιπὸν καὶ τί ψυχὴν ζητεῖτε καλύτερη ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ χρόνια ὀλόκληρα δὲν ἔχουν παρὰ ἐπάνω εἰς τὸ κεφάλι τους τὲς λόγχεις τῶν στρατιωτῶν, γείτονά τους τὸν Ἀμοιραδάκη, ἐπιστάτη τους κλέφτη καὶ πουμενὰ θεό ; Ὅποιον μεγαλόκαρδος καὶ ἂν βάλετε ἐκεῖ μέσα ὁ αὐτὸς καὶ χειρότερος θὰ γένη. Ὁ Χριστός, τρομῶ καὶ λέω, ἂν ἔμεν' ἕνα ξάμηνο ἐκεῖ, βέβαια θὰ ζέχανε τὸ «ἀγαπάτε ἀλλήλους».

*

Οἱ κατάδικοι μοῦ ἔφεραν καφέ.

— Σὺν κ' ἤρθες μιὰ φορὰ εἰς τὸ κελὶ μας, εἶπαν, κᾶτι νὰ σὲ φιλέψουμε.

Μοῦ ἔβαλαν ἕνα σακμὶν κ' ἐκάθισα. Ἐμαζεύθησαν πολλοί, ἄλλοι γονατιστοὶ ἄλλοι ὄρθοι, γύρω μου. Ἄρχισαν τὰ παράπονά τους. Πόσα μοῦ εἶπαν καὶ τί ἄκουσα δὲν λέγεται. Γραμματαλλαγὴ μὲ τοὺς δικούς των δύσκολα ἤμποροῦν νὰ κρατήσουν. Νὰ παραπονεθῶν διὰ κᾶθε τι ποῦ τοὺς λείπει, διὰ τὸ ψωμί ποῦ εἶνε φαρμάκι μοναχό, διὰ τὸν ἐπιστάτην ποῦ οὔτε τοὺς κυττάζει, οὔτε φαίνεται καθόλου, πῶς νὰ τὸ κάμουν ; Ἄλλη ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς δὲν βλέπου ἐμπρός τους. Ἀναφορὰ νὰ κάμουν πρέπει νὰ τὴν δώσουν εἰς τὸν ἐπιστάτην. Κι' ὁ ἐπιστάτης βέβαια δὲν θὰ εἶνε κουτὸς νὰ φέρῃ ὁ ἴδιος τὸ κατηγορητήριό του. Μπάζει καὶ τὴν φρουρὰ καὶ τοὺς ἀρχίζει στὸ ξύλο. Πολλοὶ ἐζήτησαν μὲ τὰ ἐξοδά των νὰ μεταφερθῶν εἰς φυλακὰς πλησίον τοῦ τόπου των, νὰ βλέπου κᾶποτε κανένα δικό τους, τὴν μάνα, τὸν πατέρα, τοὺς συγγενεῖς των· νὰ τοὺς πλένουν, νὰ τοὺς βρίσκωνται διὰ καθεὶ τι ὡς νὰ περάσῃ

αὐτὴ ἡ ἄχαρη ζωὴ τους δὲν ἀκούσθησαν. Βέβαια· χρειάζεται ν' ἀκούση κανεὶς τοιαῦτα τέρατα. Ἄχ! σκληρότερη κι' ἀπὸ ἐμὲ ἂν ἔχει καρδιὰ καθέννας θὰ ἐκλαιγεν ἂν ἄκουε ὅ,τι ἄκουσα καὶ εἶδα !...

— Ἐ, ὦρὲ παιδιὰ· ἀρίστε τ' αὐτὰ τὰ μυρολόγια. Οἱ γυναῖκες μονάχα μυρολογοῦνε· τοὺς ἔκοψα ἔξαφνα γιὰ νὰ κρύψω τὸν πόνο μου. Αὐτὰ ἔχει ὁ παληόκοσμος. Ποιὸς παίζει καλλίτερο μπουζοῦκι ;

— Νὰ τὸ βαρέσουμε· μοῦ εἶπεν ὁ Σπανός, μὲ τὸ λόγο κάμων καὶ κίνημα κατεβατὸ τοῦ χειροῦ του καὶ χαμογελῶν.

— Ἄμ' τί, θὰ σκάσουμε ; εἶπεν ἄλλος.

Ἔστειλε κ' ἐφώναξεν ἕνα ἀπ' ἔξω πῶς τὸν ἤθελεν ὁ μπάρμπα Βαγγέλης. ἤλθε ἦτο ψηλὸς Λιδωρικιώτης, πρὶν λογίας τῶν Εὐζώνων. Ἄμα τοῦ εἶπε ὁ μπάρμπα Βαγγέλης ἐπῆρε ἀπὸ μέσα τὸ μπουζοῦκι του κ' ἤλθε κ' ἐκάθισε εἰς τὸ πεζοῦλι τῆς θύρας καὶ ἄρχισε νὰ τὸ κουρδίζει.

— Νὰ εἰπῆς ἕνα τῆς φυλακῆς· τοῦ εἶπα.

— Θὰ πῶ τὸν κατάδικό μου ἀπάντησε μὲ χαμόγελο.

Καὶ ἄρχισε σύνωρα νὰ παίξῃ τὸ μπουζοῦκι καὶ νὰ τραγουδῇ :

Ὅποιος μὲ βλέπει καὶ γελῶ λέει πίκρα δὲν ἔγω.
Μὰ γὼ ἔχω πίκρα ἔς τὴν καρδιὰ καὶ πίκρα μὲς' ἔς τὰ χεῖλη.
Δὲν ἔχω φίλο νὰ τὸ πῶ καὶ νὰ τὸ μολογήσω.
Νὰ σὰς τὸ εἶπῶ ψηλὰ βουναὶ βοοῦμαι μὴ βαγίστε.
Ἐμένα μ' ἐδικάσανε ἔς τὰ σίδηρα νὰ λυώσω.
Δὲ μὲ δικάσαν ξάμηνο δὲ μὲ δικάσαν χρόνο,
Μὲ μὲ δικάσαν πιζωῆς ἔς τὰ ἔρημα μπουντροῦμια.
Παρακαλῶ τὴν Παναγιά καὶ τὸ Θεὸ δοξάζω,
Νὰ γιάνῃ τὸ κορμάκι μου καὶ τὸ δεξὶ μου χέρι,
Νὰ κάμω πρία γράμματα πικρά, φαρμακωμένα,
Τῶνα νὰ πᾶ ἔς τὴ μάνα μου, τᾶλλο ἔς τὴν ἀδερφή μου,
τὸ τρίτο τὸ πικρότερο ἔς τὴ δόλια μου γυναῖκα·
Νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴ Λαμπρὴ καὶ βγῆ ἔς τὸ μισογῶρι,
Γιατ' εἶ, ὄχθροὺς καὶ χαίρονται καὶ φίλους καὶ λυποῦνται...

Ὅλοι ἦσαν μὲ κατεθασμένα μοῦτρα ὅταν ἐτελείωσε. Ποιὰ καρδιὰ νὰ τ' ἀκούση καὶ νὰ μὴ βαγίση αὐτὸ τὸ παράπονο ;

*

Ἄργα πολὺ ἐβγήκα ἀπὸ τὸν τάφον ἐκεῖνο. Καὶ ὅταν ἐκλείσειν ὀπίσω μου ἡ σιδερένια πύλη κ' εἶδα τὸν ἥλιο καὶ τὴν πρασινάδα καὶ τὸν ζαφειρένιον οὐρανὸ, ἀναστέναξα βαθεῖα καὶ λίγον ἔλειψε νὰ γονατίσω. Νὰ γονατίσω ναί, ὡσὰν τὸν δύστυχον ἐκεῖνο κατάδικο, τὸν ὅποιον ἐβγαζαν νύχτα νὰ τὸν πάγουν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν, καὶ μόλις τὸν ἔφεραν ἔξω κ' εἶδε τὸ λαμπρὸ φεγγάρι ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα κ' εἶπε μὲ κλαῦμα εἰς τοὺς στρατιώτας :

— Ἀρίστε με, μωρὲ παιδιὰ, μιὰ στιγμὴ δεκαφτὰ χρόνια ἔχω νὰ ἰδῶ τὸ φεγγάρι !

Εὐτυχῶς ἐγὼ δὲν εἶχα οὔτε δεκαφτὰ ὥρες ἐκεῖ μέσα. Ἄλλὰ καὶ τόσο ἤμουν μισοπεθαμένος, κατάρχος. Τὴν αὐγὴν εἰς τὸ Ναῦπλιον ἔκανε τόση ζέστη ὥστε ἐπέταξα κᾶτι μάλλινο φόρεμα ἀπὸ

πάνω μου. Μὰ μόλις ἐμπῆκα ἐκεῖ μέσα, ἀνα-
τρίχαισα ὄλος. Ἦτο σάν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο νὰ
εὐρέθηκα διὰ μιὰς εἰς τὴν Σιβηρία.

Ἐφθασα γρήγορα ἐξω τοῦ κάστρου εἰς τὸ φυ-
λακεῖον τοῦ Ρόμπερ. Τί γλυκεῖα ποῦ εἶνε ἡ ἐλευ-
θερία τότε μονάχα τὸ κατάλαβα ὅπως πρέπει.
Ὁ ἥλιος ἐκόντευεν εἰς τὸ βασιλεῖμά του. Κατά-
μπροστα οἱ κορυφές τῆς Ζήριας καὶ τοῦ Μαλεβοῦ
χιονισμένες ἀστραποβόλουν. Τ' ἄλλα βουνά με
τὰ χρώματά τους θαρρεῖς κ' ἔλεγαν τραγοῦδι.
Κάτω ἡ θάλασσα τοῦ κόλπου ἐκοιμόταν ἡσυχῇ,
ἡμερῇ σάν ἀρνὶ ἔς τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του.
Ἐμπρός μου ὁ Ἴτοσ' Καλές ἀσπροκτρινίζεν ὄλος
ἀπὸ τὲς μαργαρίτες, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν πόλι τοῦ
Ναυπλίου ἐφθάναν φωνές ἀνακατωμένες με τρα-
γοῦδια καὶ γέλοια.

Ἀλήθεια γλυκεῖα εἶνε ἡ ἐλευθερία! Ἡ ἰδέα
ὅτι οὔτε κακὸ ἔκαμες ποτέ, οὔτε σοῦ ἔκαμαν καὶ
οὔτε θέλεις νὰ κάμης εἰς κανένα, σοῦ δροσιζει τὰ
στήθη. Μὰ ἐκεῖνοι οἱ δὺστυχοι, οἱ ἀπόκληροι ποῦ
κάνουν μῆνες, χρόνους νὰ ἰδοῦν τέτοια χρώματα,
τέτοιο φῶς ν' ἀκούσουν τέτοια γέλοια, τέτοιες χα-
ρές, τέτοιες ἀγάπες, πῶς περνοῦν; Αὐτὴν τὴν ὥρα
ποῦ ἡ πλάσις ὅλη ἐξω λέγει ἄφωνα ἕνα ὑψηλὸ τρα-
γοῦδι, αὐτοὺς νὰ τοὺς κλείνῃ ὁ δεσμοφύλακας τό-
σους μαζί σὲ μιὰ σπηλιά νὰ μὴν ἔχουν φῶς
παρὰ ἐκεῖνο τὸ ἐλάχιστο, ποῦ καταδέχεται νὰ
ἐμπῆ ἀπὸ τὸ παραθύρι τους, νὰ μὴ ἔχουν ἄλλην
ἀναπνοή παρὰ ὁ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ! Καὶ τὴν αὐγὴ
νὰ ἐβγοῦν εἰς τὴν αὐλὴ καὶ τὸ βράδυ πάλι νὰ
κλεισθοῦν μέσα, πάντα τὰ ἴδια, αἰῶνια τὰ ἴδια,
μέχρις οὐ οἱ νέοι γεράσουν καὶ οἱ γέροντες ἀπο-
θάνουν ἔρημοι κι' ἀπομόναχοι, πῶς τὸ βαστάς
αὐτό, Θεέ μου; Εἶνε τάχα τόσο πολλὴ ἡ ζωὴ
ποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὸν τὸν κόσμο κ' εἶνε
ἀνάγκη νὰ βρῖσκεται καὶ ζωντανὸς ἀκόμη μέσα
εἰς τὸν τάφο! . . .

Ἐβράζε μέσα μου ὁ πόνος ὅσα εἶδα καὶ ὅσα
ἄκουσα εἰς τὸν Μιλτιάδη ἤρχοντο κ' ἐτριγυρίζαν
πεισματικὰ τὸ μυαλό μου. Καὶ αὐτὰ τὰ χρώ-
ματα ὅλα καὶ τὸ ἄφθονο φῶς, καὶ ἡ ἀρμονία
γύρω καὶ ἡ χαρὰ, μὲ ἐφαίνοντο σάν νὰ ἔγιναν
ἐπιτήδες διὰ νὰ φθάνουν ὡς ἐκεῖ ἐπάνω νὰ περι-
γελοῦν τοὺς κκαούς καὶ τοὺς ἀναξίους. Κ' ἔξαφνα,
διὰ πρώτην φοράν τόνον τρανώς, ἐβόγγυξα ἀπὸ
τὰ φυλλοκάρδια μέσα!

— Ἀἰ, βρωμόκοσμε! . . .

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΝΞ

Εἶνε ὀλίγον ἐγνωστὴς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εὐχεταί
σήμερον τὸν Σύλλογον Παρνασσόν. Αἰ ἐκ τῆς ζωῆς
τοῦ σωματείου τούτου εὐεργεταί, τὰς ὁποίας ἀπο-
λαμβάνομεν ὅλοι μας, εἶνε τόσοσιν πολλὰ καὶ προ-

φανεῖς, ὥστε μὰ τὴν ἀλήθειαν, εὐχαριστίας μᾶλλον
πρέπει νὰ τῷ ἀπευθῶμεν... Αὐτὸ μ' ἔκαμαν νὰ
σκεφθῶ τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ αἱ ἀνταλλα-
γεῖσθαι κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν λαμπρῶν ἑορτῶν τῆς
εἰκοσιπενταετηρίδος του. Εἰκοσιπέντε ἔτη... τόσα
παρήλθον ἀφ' ὅτου νέοι τινὲς φιλόκαλοι καὶ φιλο-
πάτριδες, ἀλλ' ἄσημοι ἔτι καὶ ἀνυποστήρικτοι, —
πολυπεργεῖς μὲν πλὴν ἀπαγεῖς ἀθληταί, κατὰ
τὴν φράσιν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ κ. Σπυριδωνοῦ Λάμ-
πρου, — ἔθεντο τὰς πρώτας βῆσεις τοῦ ἰδρύματος,
τὸ ὁποῖον, χωρὶς οὔτε κἂν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ φαν-
τασθῶσιν ἐξ ἀρχῆς, ἔμελλε νὰ ἐπιπλευσῇ τῆς ἐπι-
δημίας τῶν ὁμοίων του, ἐπιζῶν μακρὰν καὶ τόσοσιν
ὠφέλιμον ζωὴν, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ διὰ κανονικῆς
ἐξελιξέως νὰ καταστῇ τὸ λαμπρότερον καὶ εὐπρο-
σωπότερον κοινωνικὸν κέντρον τῆς πρωτεύουσῆς καὶ
τὸ μόνον ἴσως μὴ κερδοσκοπικὸν ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον
ἠδουκίμησεν ἐν Ἑλλάδι. Τί θαῦμα πρωτοφανές!

Τὸ εἰκοσιπενταετὲς ἔργον τοῦ Παρνασσοῦ εἶνε
πολὺ μακρὸν ὥστε νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα
καὶ σήμερον μάλιστα ὅτε, μετὰ τὰ τόσα λεχθέντα
καὶ γραφέντα, εἰς πᾶσαν μνήμην εὐρίσκεται πρό-
χειρον. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ εὐρέος καὶ πολυποικίλου ὄλοι
ἔχουσι κάτι νὰ ἐνθυμηθῶσι μετ' ἰδιαίτερας εὐγνω-
μοσύνης. Οἱ νέοι καὶ αἱ κυραὶ τὰς συναυλίας καὶ
τοὺς χορούς· οἱ κοιλιάδουλοι τὰ ἐτήσια συμπόσια, οἱ
περιπατητικοὶ τὰς ἐκδρομάς, οἱ εὐμαρεῖς τὰ ἐν-
τευκτήρια, οἱ καλλιτέχνη καὶ οἱ φιλανθεῖς τὰς ἐκ-
θέσεις, οἱ φιλόθησκοι τὸ κήρυγμα, ἡ φιλολογία τὰ
ἐσπερινὰ ἀναγνώσματα καὶ τὰς δημοσιεύσεις, ἡ ἐ-
πιστήμη τὰς συζητήσεις καὶ τοὺς μετεωρολογικοὺς
σταθμοὺς, οἱ πτωχοὶ τοὺς ἐράνους, ἡ δὲ κοινωνία
ὀλόκληρος τὴν Σχολὴν τῶν Ἀπόρων Παίδων, τὴν
ἀπεργαζομένην τιμίως καὶ χρηστούς ἀνθρώπους
τοὺς μικροὺς ἀλήτας, τοὺς τέως προαλειφομένους
εἰς πᾶν εἶδος κακοῦ. Ὡ ναί, ποσάκις διερχόμενοι
ἐκ τοῦ ἰσογείου ἴν' ἀναβῶμεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅ-
που ἐγίνετο ἀνάγνωσμα ἢ συναυλία, ἠκούσαμεν τὸν
βόμβον τῶν παιδιῶν αὐτῶν, τῶν συνηθρισμένων
εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐσπερινῶν μαθημάτων, καὶ πο-
σάκις δὲν ἐσκέφθημεν ὅτι ἐκεῖ, εἰς τὸ ἀπεριποίητον
καὶ ἀπρόσιτον ἰσόγειον ἐτελεῖτο τὸ ἀληθές, τὸ οὐ-
σιώδες ἀλλὰ στωπηλὸν ἔργον τοῦ Παρνασσοῦ καὶ
ὅτι ἐπάνω εἰς τὴν φωταυγὴ καὶ πολυθόρουδον αἴ-
θουσαν, ἐπίδειξις μόνον ἐγίνετο πολυτελείας, μᾶλ-
λον φωνασκοῦ ἢ σημαντικῆς! . . . Καὶ ὅμως δὲν θὰ
ἤμεθα εἰλικρινεῖς ἐὰν δὲν ἐλέγαμεν ὅτι ἀγαπῶμεν
καὶ ἡμεῖς, ὅπως ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τὸ ἔργον
αὐτὸ τῆς πολυτελείας, παρὰ τὸ ἔργον τῆς πρώτης
ἀνάγκης. Εἶνε καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅπως εἰς ὅλον τὸ
παρ' ἡμῖν ἀνεπτυγμένον κοινόν, προσσελεῖς αἱ δύο
αἴθουσαι τῶν συνεδριάσεων τοῦ ἤδη ἀνδρωθέντος
Συλλόγου, ἡ πρώτη ἐκεῖνη ἡ μικρὰ τῆς ὁδοῦ Νο-
μισματοκοπέου, ἡ κεκαλυμμένη τοὺς τοίχους με-
τὰς εἰκόνας τῶν ἀποθανόντων μελῶν τοῦ Συλλό-
γου, μετὰξὺ τῶν ὁποίων προσεῖλκυε τὰ βλεμματά
μας ὁ Παπαρρηγόπουλος καὶ ὁ Βασιλειάδης, ὁ Δε-
ληγεωφόργης καὶ ὁ Βαλαωρίτης — καὶ ἡ νέα αὐτῆ ἡ
παρὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἡ εὐρεία καὶ πολυτε-
λὴ καὶ κατάφωτος, μετὰ τὰ ἐρυθρὰ παραπετάσματα
καὶ τὴν κυκλοτερῆ στοάν. Μήπως ἐδῶ δὲν συνε-
κεντρώθη τοσάκις ὅ,τι μέγα καὶ ὠραῖον, ὅ,τι εὐ-